

พื้นที่ อำนาจ และความล่มสลาย: ชะตากรรมของ
“ผู้หญิง” ในรวมเรื่องสั้น แผ่นดินอื่น
ของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์¹

The Place, the Power, and the Fall:
The Fate of the Woman in Kanogpong
Songsompuntu’s Short Stories
“The Other Land”¹

ปริยัญญ์ ขำแก้ว^{2*} และสรณัฐ ไตลังคะ³
Preeyanut Kamkaew^{2*} and Soranat Tailanga³

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “ภาพแทนผู้หญิงในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์” สาขาวรรณคดีไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

² นิสิตปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

³ รศ., ภาควิชาวรรณคดี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพฯ 10900

¹ An Article is a part of Master thesis “Representation of Women in Kanogpong Songsompuntu’s Short Stories”, Major Field: Thai Literature, Kasetsart University.

² Master of Arts (Thai Literature), Major Field: Thai Literature, Department of Literature. The Graduate School. Kasetsart University, Bangkok, 10900

³ Assoc Prof, Department of Literature, Faculty of Humanities, Kasetsart University, Bangkok, 10900

* Corresponding author: E-mail address: balaka@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้ตัวละครผู้หญิงในฐานะภาพแทนของแผ่นดิน ในชุดรวมเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ โดยนำแนวคิดภาพแทน (Representation) มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ การศึกษาพบว่ากนกพงศ์ เชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับพื้นที่หรือ “แผ่นดิน” ในการนำเสนอเรื่องราวของตัวละครผู้หญิงผู้อ่อนแอที่ประสบชะตากรรมเลวร้ายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการถูกปล่อยปละละเลย ถูกข่มขู่ บีบบังคับ ทำให้เกิดความสับสนจนสูญเสียศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ หรือการถูกล่วงละเมิดทางเพศ ข่มขืน กระทั่งถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตาย เท่ากับว่ากนกพงศ์กำลังนำเสนอความอ่อนแอ ความบอบช้ำ พร้อมทั้งจะล่มสลายของ “แผ่นดิน” อันเป็นผลกระทบจากนโยบายของภาครัฐ ด้วยเหตุที่ตัวละครผู้หญิงในเรื่องสั้นของกนกพงศ์เป็นภาพแทนเพื่อใช้อธิบายผลกระทบจากนโยบายของภาครัฐที่เกิดขึ้นแก่แผ่นดินชะตากรรมของตัวละครผู้หญิงจึงคือชะตากรรมของแผ่นดิน

คำสำคัญ: ผู้หญิง ภาพแทน แผ่นดินอื่น กนกพงศ์ สงสมพันธุ์

Abstract

This article intends to study the use of the woman as representation of the land in Kanokpong Songsompuntu's anthology of short stories, "Phaendin Uean" (The Other Land). The Concept of Representation is applied in the study. The study finds that Kanokpong has related female characters with the place, or the land. In portraying weak female characters who suffer ill fates which vary in degree of seriousness, from being ignored to being insulted, to being threatened, being forced, sexually harassed, raped, and wounded to death, the author also portrays the land's weaknesses, injuries, and readiness to fall as caused by the government policies. As the woman characters in Kanokpong's stories are representation to explain the effect of government policies on the land, the woman's fate is, therefore, the land's fate.

Keywords: Woman, Representation, Phaendin Uean (The Other Land), Kanokpong Songsompuntu

บทนำ

กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ คือหนึ่งในนักเขียน “กลุ่มนาคร” เกิดและเติบโตในอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ตลอดเวลาของการเป็นนักเขียน กนกพงศ์ ได้สร้างสรรค์ผลงานไว้อย่างมากมายไม่ว่าจะเป็นกวีนิพนธ์ *บ้านน้ำค้าง ในหุบเขา* และ *หมื่นปีกนก* หรือจะเป็นความเรียงอย่าง *‘เซ’ ยังไม่ตาย* และ *บันทึกจากหุบเขาฝนโปรยไพร* นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าเชิงทัศนะและต้นร่างนิยายอีกสองเรื่อง ผลงานที่มีความโดดเด่นมากที่สุดของกนกพงศ์ คือ เรื่องสั้นที่มีถึง 8 ชุด ประกอบด้วยเรื่องสั้น 73 เรื่อง มีเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัล อาทิ “สะพานขาด” และ “โลกใบเล็กของซัลมาน” ที่ได้รับรางวัล “ช่อการะเกด” ใน พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2533 ตามลำดับ และเมื่อ พ.ศ. 2539 รวมเรื่องสั้นชุด *แผ่นดินอื่น* ได้สร้างชื่อเสียงให้เขาในฐานะนักเขียนรางวัลซีไรต์

เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ มีลักษณะโดดเด่นทั้งกลวิธีในการเล่าเรื่องและเนื้อหาที่มุ่งแสดงปัญหาในบ้านเกิดของตนเอง กลวิธีในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ปรากฏผ่านการศึกษาในงานวิจัยหลายเล่ม เช่น วิทยานิพนธ์เรื่อง *ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง: ลักษณะหลังสมัยใหม่ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย* ของเสาวณิต จุลวงศ์ [1] วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้ยกตัวอย่างเรื่องสั้น “นักเขียนใหม่” ที่แสดงถึงกลวิธีที่แยบยลในการประกอบสร้างเรื่องราว นั่นคือ การทำให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นเพียงประดิษฐกรรมที่ประกอบสร้างเรื่องราวจากวัตถุดิบต่าง ๆ รอบตัวผู้เขียนเพื่อนำเสนอแก่นสารสำคัญ ซึ่งถือเป็นความสามารถสูงส่งของนักเขียนและถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของเรื่องแต่ง วิทยานิพนธ์เรื่อง *การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสังคมนิยมหัตถกรรม* ของเกศวรางค์ นิลवास [2] ได้นำเสนอให้เห็นว่ากนกพงศ์มีการใช้สังคมนิยมหัตถกรรมในงานเขียน เพื่อต่อสู้กับวาทกรรมการพัฒนาจากภาครัฐ โดยนำเสนอผ่าน “แม่มดแห่งหุบเขา” เช่นเดียวกับ ชูศักดิ์ ภัทรกุลณิชย์ [3] ในหนังสือ *สังคมนิยมมดหัตถกรรมในงานของกาเบรียล การ์เซียมาร์เกซ, โทนี มอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย* ได้กล่าวถึงกนกพงศ์ว่าเป็นนักเขียนคนแรก ๆ ที่สร้างสรรค์งานแนวสังคมนิยมหัตถกรรมในฐานะวรรณกรรมทางเลือกที่มุ่งสะท้อนภาพการเผชิญหน้าระหว่างความเป็นสมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นและในบทความวิชาการ *อุปลักษณ์แห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์* ของเชอิจิ อุโตะ [4] อธิบายว่า กนกพงศ์นิยมใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เพื่อสื่อถึงสภาวะการโหยหาอดีตและการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เกิดขึ้นด้วยการมองผ่านผู้หญิงและธรรมชาติ

ในด้านเนื้อหาในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ก็มีลักษณะที่โดดเด่นเช่นกัน เพราะเนื้อหาโดยส่วนใหญ่ คือ การนำเสนอประเด็นปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัวของผู้เขียน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอในวิทยานิพนธ์เรื่อง *การนำปัญหาสังคมและสัจธรรมท้องถิ่นภาคใต้มาใช้ในการแต่งเรื่องสั้น ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ของสุวิภา ไกรนรา* [5] และวิทยานิพนธ์เรื่อง *เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์: การศึกษาแนวคิดเรื่องปัญหาของตัวละครของมนุษย์ ของจิตรัตน์ โกศลสารสินธุ์* [6] วิทยานิพนธ์เรื่อง *ภาพสะท้อนผลกระทบทางเทคโนโลยีที่มีต่อวิถีชีวิตของคนจังหวัดภาคใต้ ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ของนิธิตา งามเอก* [7] วิทยานิพนธ์เรื่อง *การวิเคราะห์ปัญหาภาคใต้ ศึกษาผ่านวรรณกรรม “แผ่นดินอื่น” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ของศรัณย์ ทองคำ* [8] และการศึกษาเรื่อง *ฉากในเรื่องสั้นของ กนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ของอินทรภรณ์ สุนทรวัฒน์* [9] ที่ล้วนวิเคราะห์ไปในทางเดียวกันว่าเนื้อหาในเรื่องสั้น ของกนกพงศ์สะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมภาคใต้

นอกจากนี้ สกฤต บุญยทัต [10] (หน้า 534) ได้กล่าวถึงหนังสือรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* ไว้ว่า “โดยนัยแห่งสาระของ แผ่นดินอื่น เรื่องสั้นทั้งหมดดูมีเจตจำนงที่ประกาศว่าโลกและชีวิตของเราเคยมีอยู่และเป็นอยู่ กำลังเดินทางสู่วิกฤตแห่งการเปลี่ยนแปลงขั้นหายนะ” อีกทั้งยัง “สะท้อนปัญหาของชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และสังคม นำเสนอชีวิตและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ด้วยแนวธรรมชาตินิยม สะท้อนความคิด ความเชื่อ คุณค่า และคตินิยมพื้นถิ่นอย่างลึกซึ้งและแหลมคม” (คำประกาศของคณะกรรมการตัดสินรางวัลซีไรต์ พ.ศ. 2539) และ “ตีแผ่ปัญหาของภาคใต้ในระดับสังคมท้องถิ่น และมุมมองของผู้เขียนที่มีต่อรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ จากผู้เขียนที่มีภูมิภานาอยู่ในท้องถิ่น สะท้อนภาพการใช้อำนาจและการพัฒนา ของรัฐอย่างแนบเนียน” [8] (หน้า 3)

ดังนั้น จะเห็นว่าแม้เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ มีคุณค่าและนำมาใช้ในการศึกษาอย่างกว้างขวาง แต่ขอบเขตของการศึกษาส่วนใหญ่จำกัดอยู่เพียงแค่วิธีของการเล่าเรื่องและเนื้อหาที่มุ่งสะท้อนภาพสังคม และยังขาดการศึกษาวิถีการสร้างตัวละครหรือลักษณะของตัวละครที่มีความหลากหลาย น่าสนใจและส่งผลให้เรื่องสั้นของกนกพงศ์มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัวละคร “ผู้หญิง” ดังตัวอย่างในรวมเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” ที่ประกอบไปด้วยเรื่องสั้นทั้งหมด 8 เรื่อง มีผู้หญิงอยู่ในฐานะตัวละครสำคัญ ตัวละครผู้หญิงที่มีความอ่อนแอและต้องประสบชะตากรรมอันเลวร้าย

ได้อย่างชัด จึงน่าสนใจศึกษาให้ละเอียดขึ้นว่า ตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* มีความสำคัญและแฝงนัยใดไว้

ข้อมูลเบื้องต้น: ผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น*

แผ่นดินอื่น ประกอบไปด้วยเรื่องสั้น 8 เรื่อง แต่ละเรื่องมีขนาดค่อนข้างยาว อีกทั้งยังใช้รูปแบบการเขียนแบบ “กระแสสำนึก” (Stream of Consciousness) ผสมผสานกับการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) [11] (หน้า 74) ส่งผลให้รวมเรื่องสั้นชุดนี้มีความซับซ้อนในด้านกลวิธีการเล่าเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเสนอเรื่องราวที่ไม่เป็นไปตามลำดับเวลา เพราะได้เล่าเรื่องราวผ่านห้วงความทรงจำจากปัจจุบันไปสู่อดีตสลับไปมา อีกทั้งยังอาศัยฉากแห่งยุคสมัยมาเป็นส่วนประกอบที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมและผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยเลือกที่จะเล่าเรื่องราวแห่งความทรงจำผ่านกระแสน้ำใจของตัวละคร แบบมุมมองบุรุษที่ 1 หรือที่เรียกว่า สรรพนามบุรุษที่ 1 (first person narrator) คือ การใช้สรรพนาม “ผม” “ฉัน” และ “พวกเรา” แทนตัวผู้เล่าเรื่องทั้ง 8 เรื่อง และที่น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้นก็คือ เสียงเล่าที่ปรากฏในการเล่าเรื่องมักจะเป็นเสียงเล่าของตัวละครผู้ชาย ซึ่งเล่าเรื่องราวของตัวละครผู้หญิงไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีเพียงเรื่อง “บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...” เรื่องเดียวเท่านั้นที่ใช้เสียงเล่าของผู้หญิงในการเล่าเรื่อง

ในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* [12] ผู้หญิงนับได้ว่าเป็นตัวละครที่ต้องประสบชะตากรรมโหดร้ายต่าง ๆ อันเป็นผลพวงมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทั้งปัญหาขบวนการคอมมิวนิสต์ที่เกิดขึ้นจากการต่อต้านอำนาจรัฐของชุมชนเชิงเทือกเขาบรรทัด ในบริเวณกลุ่มทะเลสาบสงขลาที่ยาวนานหลายสิบปี จนรัฐบาลต้องประกาศใช้นโยบาย 66/23 หรือ “นโยบายได้ร่มเย็น” แต่ก็ยังต้องใช้เวลาอีกเกือบทศวรรษกว่าสงครามระหว่างชาวบ้านและรัฐบาลจะสิ้นสุดลง ใน “บ้านเกิด” ได้นำเสนอเรื่องราวของครอบครัวชนบทที่มี “พ่อ” หัวหน้าครอบครัวเป็นคอมมิวนิสต์ต้องหนีการจับกุมจากภาครัฐทำให้ภรรยาทั้งหมดตกอยู่กับ “แม่” เมื่อการต่อสู้ทวีความรุนแรงมากขึ้น “แม่” จึงให้ลูกชายทั้งสองให้ออกจากบ้านเกิดไปยังสถานที่ที่ปลอดภัย แต่ภรรยาของ “แม่” กลับเพิ่มมากขึ้น เมื่อ “ฉัน” ลูกชายคน เล็กของบ้าน แอบลักลอบมีความสัมพันธ์กับ “ปรียา” พี่สาวต่างแม่จนตั้งท้อง “แม่” จำเป็นต้องบังคับให้ “ปรียา” ทำแท้ง “ปรียา” กลายเป็นผู้หญิงเสียสติในเวลาต่อมา

ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใน “แนวแห่งบูเกะกรือซอ” ก็เป็นอีกปัญหาที่ได้หยิบยกขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งอันมีบ่อเกิดจากความไม่เข้าใจในความแตกต่างซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการเหยียดเชื้อชาติที่เกิดขึ้นกับ “เมียของฮาราน” ที่เป็นชาวมุสลิมจาก “เวง” หนึ่งในทหารไทยที่ถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือจะเป็น “ฟารีดา” ครูสาวที่ได้รับการคุ้มครองจากทหารไทย แต่ในตอนท้าย “ฟารีดา” กลับถูกฆาตกรรมอย่างมีเงื่อนงำเพราะไม่สามารถยืนยันผู้กระทำผิดได้

การเข้ามาของนโยบายการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) และฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ที่เน้นการพัฒนาโดยการขยายความเจริญสู่ชนบท ตลอดจนการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้ไทยเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการล่มสลายในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิม อย่าง “แม่ผาแห่งหุบเขา” ได้เสนอให้เห็นว่าความเจริญทั้งไฟฟ้า หรือถนน ต่างเข้ามาพร้อมกับ การกอบโกยทรัพยากรในท้องถิ่น ไม่จะเป็นการเข้ามาตัดต้นตะเคียนหินที่เคยเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน และเป็นที่อยู่ของ “นางพราย” เช่นเดียวกับการที่ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปอ้างสิทธิ์ในพื้นที่ของ “แม่เฒ่าหมา” หญิงชราผู้ที่คนในหมู่บ้านเชื่อว่ามิถุนินหาร และเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของคนในหมู่บ้าน เพื่อให้ชายหนุ่มเข้ามาขุดดินลูกรังทำให้บ้านที่แม่เฒ่าอาศัยอยู่กลายเป็นบ้านที่ตั้งบนแห่งหินรกรกกับตั้งอยู่บนหัวตะปูในตอนจบของเรื่องบ้านของแม่เฒ่าเกิดไฟไหม้ในวันที่มีพายุฝนกระหน่ำและได้ทลายลงพร้อมกับชีวิต อภินิหาร และความศรัทธาของ “แม่เฒ่าหมา” เช่นเดียวกับ “บนถนนโคโลซีเซียม” ที่เล่าเรื่องราวชุมชนแออัดบนถนนโคโลซีเซียม สถานที่ที่เต็มไปด้วยความเสื่อมโทรมต่าง ๆ ที่คนในชุมชนต่างก็เชื่อกันว่าเกิดจากคำสาปของ “แม่เฒ่าเราะบูร์” ตอนท้ายของเรื่องแม้ชุมชนแห่งนี้จะไม่มี “แม่เฒ่าเราะบูร์” อยู่แล้ว แต่ความเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับชุมชนแห่งนี้ก็กลับยังคงอยู่และดูเหมือนว่าจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อถนนสายนี้ได้เปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวอโคจรอย่างเต็มรูปแบบที่มาพร้อมกับความเจริญและยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นว่าถนนโคโลซีเซียมสายนี้ยังเป็นพื้นที่ที่เชื่อว่าต้องคำสาปไปตลอดกาล

“แพะในกุโบร์” เป็นเรื่องสั้นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้เสนอให้เห็นถึงการขยายตัวของเมืองสู่ท้องถิ่น “อานนท” ผู้เป็นเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นสุสานของชาวมุสลิม หรือ “กุโบร์” ต้องการที่จะปรับเปลี่ยนสถานที่แห่งนี้ ทั้งยังผลักไล่ชุมชนชาวมุสลิมออกจากพื้นที่ของตัวเอง และสร้างจุดพักรถทัวร์อันเป็นกิจการที่ขยายตัวเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

การกระทำของ “อานนท์” สร้างความผิดหวังให้แก่ “แม่มาลี” ผู้เป็นแม่ เมื่อเขาเห็นเงินรายได้ที่มากกว่าบุญคุณที่ครั้งหนึ่ง “น้อสเมาะ” คนในชุมชนมุสลิมเคยช่วยชีวิตเขาไว้ในเรื่องสั้นนี้ยังแสดงให้เห็นอีกว่าความเจริญที่เข้ามาสู่ชุมชนทำให้คนเห็นคุณค่าของทุนนิยมสำคัญกว่าวัฒนธรรมอันดีงาม อย่าง “นัศรีส” เด็กสาวมุสลิมผู้ประพาศติดต่อหลักศาสนา ทั้งนี้ตามผู้ขาย ต้มเหล้า และสุดท้ายเธอทำงานเป็นโสเภณีที่ผับในเมืองใหญ่ เช่นเดียวกับ “น้ำตก” ที่ได้แสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยนำเสนอผ่านเรื่องราวของชายนักเขียนผู้เป็นหลานตาของครูโนรา เขาเล่าถึง “หล่อน” นางรำโนราที่ต้องหาเลี้ยงลูกและสามีผู้พิการโดยการรับจ้างรำโนรา ชายผู้เล่าเรื่องมองว่าคน “หล่อน” ได้ทำให้ศิลปะการรำโนราเป็นเพียงสินค้าที่ผู้คนสามารถจับจ่ายเงินทองซื้อหาได้ตลอดเวลาเมื่อต้องการ ดังนั้น ในความคิดของเขา “หล่อน” จึงเป็นได้เพียงนางรำหาใช้ เป็นศิลปินที่มีคุณค่าเหลืออยู่ อย่างเช่นตาของเขา

ความเจริญที่เข้ามาพร้อมกับระบบทุนนิยม นอกจากจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อระดับบุคคลอีกด้วย “บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...” ได้แสดงผ่านตัวละคร “ฉัน” เด็กสาวในครอบครัวของกรรมกรโรงรมยางที่มีความสับสนต่อสังคมที่ตนดำรงอยู่ เมื่อ “ฉัน” ได้รับการสั่งสอนว่า “เงิน” เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตมีความสุข ทำให้เธอเลือกคบหากับผู้ชายที่มีฐานะจนเธอเกิดตั้งท้องในวัยเรียนและแก้ปัญหาด้วยการทำแท้ง เธอออกจากการศึกษาและมาทำงานที่โรงรมยางพาราเช่นเดียวกับพ่อ ลุง และพี่ชายของเธอ ภายหลังจากเธอแอบไปมีความสัมพันธ์กับยามและลุงของเธอ และได้รับการกล่าวหาว่าเป็น “ผู้หญิงอย่างว่า” จนเกิดความสับสนในชีวิต

“ผิอยู่ในบ้าน” กนกพงศ์ ได้ใช้เหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองในช่วงพฤษภาทมิฬ มาถ่ายทอดไปพร้อมกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวของหนุ่มสาวต่างจังหวัด ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการบริโภคนิยมเกินความจำเป็น โดยนำเสนอผ่านตัวละคร “เมียของผม” ที่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยจนทำให้ “ผม” ผู้เป็นสามีต้องรับภาระค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือนท้ายที่สุดเมื่อปัญหาภายในครอบครัวและปัญหาทางการเมืองรุมเร้า “ผม” จึงพลั้งมือทำร้ายเมียของตนจนถึงแก่ความตาย

จะเห็นได้ว่าภาพของตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* เป็นภาพของผู้หญิงที่ต้องประสบชะตากรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งถูกปล่อยปละละเลย ถูกข่มขืน ล่วงละเมิดทางเพศ ถูกทำร้ายจนถึงแก่ความตาย ได้รับการข่มขู่บีบบังคับ และทำให้

เกิดความสับสนจนสูญเสียศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ซึ่งลักษณะเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความอ่อนแอและความบอบช้ำที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งพบว่า ภาพของตัวละครผู้หญิงแปรผันไปตามสภาพพื้นที่ของสังคมที่ตัวละครเหล่านั้นดำรงอยู่ กล่าวคือ เมื่อพื้นที่ของสังคมได้รับผลกระทบที่เลวร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งตัวละครผู้หญิงก็มักจะได้รับผลพวงจากผลกระทบนั้นเสมอ ดังนั้น การศึกษาลักษณะการประกอบสร้างตัวละครผู้หญิงใน “แผ่นดินอื่น” จึงอาจเป็นเสมือนการศึกษาภาพของผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ในสังคมผ่านตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นนั่นเอง

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาการนำเสนอภาพแทนของตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ซึ่งเรื่องสั้นทั้ง 8 เรื่อง ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ประกอบไปด้วย “บนถนนโคโลซีเซียม” (2535, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์) “บ้านเกิด” (2536, ลลนา) “แมวแห่งบูเกะกรือซอ” (2536, ไรเตอร์) “บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...” (2539, แผ่นดินอื่นรวมเรื่องสั้น) “ผิอยู่ในบ้าน” (2535, นกสีเหลือง) “แม่มดแห่งหุบเขา” (2538, เทรนดี แมน) “แพะในกุโบร์” (2534, กรุงเทพธุรกิจ) และ “น้ำตก” (2537, ไรเตอร์)

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* และผลงานต่าง ๆ ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์
2. รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมในช่วงทศวรรษ 2530-2540 เพื่อให้เข้าใจปัญหาสังคมที่ถ่ายทอดผ่านตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* ได้มากยิ่งขึ้น
3. วิเคราะห์ตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น *แผ่นดินอื่น* ผ่านบริบทของสังคม โดยประยุกต์แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ควบคู่ไปกับทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) เพื่อให้เห็นภาพแทนของตัวละครผู้หญิงได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

4. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย
5. เสนอผลการวิจัยในรูปแบบการพรรณนาวิเคราะห์

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้เขียนได้ประยุกต์แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) ในวรรณกรรมมาเป็นแนวทางวิเคราะห์ เพื่อให้การศึกษาเรื่องสั้นดังกล่าวมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม ถือได้ว่าเป็นแนวการศึกษาหนึ่งที่ได้รับคามนิยามมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยเชื่อว่าวรรณกรรมนั้นมีความสัมพันธ์กับสังคม จนมักมีนักวิจารณ์บางท่านได้กล่าวว่า “วรรณกรรมเป็นคั่นฉ่องแห่งยุคสมัย” เนื่องจากวรรณกรรมเป็นภาพถ่ายชีวิตของยุคสมัยนั่นเอง [13] (หน้า 5) ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมจึงถือได้ว่าเป็นเสมือนภาพสะท้อนสังคม ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมจึงเป็นเสมือนการศึกษาเรื่องราวของสังคมควบคู่ไปกับลักษณะหรือรูปแบบการประพันธ์ที่บรรจุในวรรณกรรมเรื่องนี้ ๆ

ธัญญา สังขพันธานนท์ [14] ได้กล่าวถึงแนวคิดวรรณกรรมกับสังคมไว้ว่า โดยส่วนใหญ่การวิจารณ์วรรณกรรมในฐานะของภาพสะท้อนสังคมเป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคมในฐานะที่มีอิทธิพลต่อกัน ซึ่งเป็นแนวการวิจารณ์ที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎีปฏิฐานนิยม (Positivism) ที่เชื่อว่าแม้วรรณกรรมจะเป็นข้อเขียนเชิงจินตนาการแต่ก็เป็นภาพสะท้อน (Reflection) ของสังคมแวดล้อมและยุคสมัย ซึ่งการวิจารณ์ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญแก่วรรณกรรมแนวสัจนิยม (Realism) และแนวทางการศึกษาที่นิยมกันมากในหมู่นักวิจารณ์ของไทย คือ การศึกษาภาพสะท้อนในมุมต่าง ๆ ของสังคมที่ปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรม

แต่ปัจจุบันแนวคิดหรือการวิจารณ์วรรณกรรมเชิงสังคมที่เชื่อว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนของสังคมถูกวิพากษ์ว่าเป็นเสมือนรายงานทางสังคมวิทยาที่ถ่ายทอดข้อเท็จจริงทางสังคมผ่านการแต่งแต้มจินตนาการซึ่งใช้ได้กับวรรณกรรมแนวเดียวเท่านั้น นั่นคือวรรณกรรมแนวสัจนิยม (Realism) ที่มุ่งเน้นการเสนอภาพสังคมตามความเป็นจริง โดยเฉพาะสังคมที่ร่วมสมัยกับตัวบทวรรณกรรมนั้น ด้วยเหตุนี้แนวคิดภาพสะท้อนจึงไม่อาจครอบคลุมการพิจารณาวรรณกรรมที่มีเนื้อหาต่างยุคสมัยไปจากเวลาที่แต่ง เช่น วรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ ที่ได้ย้อนกลับไปยังอดีตที่เก่ากว่า หรือวรรณกรรมแนววิทยาศาสตร์ (Science Fiction) ที่ได้ฉายภาพไปสู่อนาคตที่ไกลออกไป และแนวคิด

เรื่องภาพสะท้อนนี้ยังมีอีกข้อใช้ได้กับวรรณกรรมที่มีจุดเน้นถึงความบันเทิงเป็นสำคัญ อาทิ วรรณกรรมแนวรักผาพัน แนวอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และนอกจากนี้ในบางครั้งที่การพิจารณาวรรณกรรมในฐานะภาพสะท้อนสังคมยังประสบปัญหา “กระบวนการคั่นกลาง” (Mediation) ที่อยู่ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม นั่นคือเรื่องแต่งกับโลกของความเป็นจริง ดังนั้น สิ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวบทวรรณกรรมจึงมีอาจพิจารณาด้วยตรรกะของโลกแห่งความเป็นจริงได้ เพราะวรรณกรรมถูกประกอบสร้างขึ้นจากการหยิบยกคุณสมบัติบางประการซึ่งเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปของคนในสังคม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อความหมาย ด้วยเหตุนี้ วรรณกรรมจึงมิได้เป็นเพียงหลักฐานที่สะท้อนภาพของสังคม แต่เพียงอย่างเดียว หากยังเป็น ‘สิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม’ (Social Artefact) ที่พูดถึงสังคม โดยใช้ ‘กระบวนการผลิตความหมาย’ ซึ่งจะต้องตีความผ่านอุดมการณ์ควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจองค์ประกอบทางด้านสุนทรียศาสตร์ และเหตุผลนี้เองที่ทำให้การศึกษาวรรณกรรมได้ผลออกจากแนวคิดเรื่อง “ภาพสะท้อน” มาสู่แนวคิดเรื่อง “ภาพแทน” หรือ “กระบวนการนำเสนอภาพแทน” (Representation) อันถือว่าวรรณกรรมมิได้เอาความหมายที่มีอยู่แล้วในสังคมหรือโลกภายนอกมานำเสนอ หากแต่ความหมายทางสังคมได้ถูกสร้างหรือผลิตขึ้นภายในตัวงานนั่นเอง [15] (หน้า19-21)

ในทฤษฎีความรู้แบบหลังสมัยใหม่ทางด้านวรรณกรรม (Postmodern Theories of Knowledge) ยังกล่าวถึง “กระบวนการคั่นกลาง” (Mediation) หรือ “ปัญหาของสื่อกลาง” (Medium) โดยเชื่อว่าแนวคิดเรื่องภาพแทนเป็นกระบวนการวรรณกรรมที่ค้ำึงถึง “ปัญหาของสื่อกลาง” (Medium) ที่ใช้นำเสนอภาพความจริงคติหลังสมัยใหม่เห็นว่า “สื่อกลาง” ซึ่งก็คือ ภาษา และกระบวนการแต่งเป็นปัญหาของการนำเสนอความจริง เพราะเมื่อใดที่ความจริงถูกนำเสนอโดยผ่านสื่อกลางอย่างภาษา และกระบวนการแต่งความจริงที่ปรากฏออกมาย่อมถูกบิดเบือนโดยการตีความความจริง ดังนั้น กลวิธีการประพันธ์วรรณกรรมหลังสมัยจึงไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบกลวิธีการประพันธ์แบบใดแบบหนึ่งโดยเฉพาะ หากแต่มุ่งความสนใจไปยังกลวิธีที่สามารถแสดงให้เห็นถึงปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับโลกความจริง [16] (หน้า 23)

แนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) เป็นแนวการศึกษาด้านวัฒนธรรมซึ่งให้ความสำคัญแก่การประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมผ่านภาษา Stuart Hall [17] (หน้า 15) เชื่อว่า ภาพแทน เป็นลักษณะที่สำคัญในการใช้ภาษาเพื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อันเป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้เกิดความหมายของสิ่งนั้น ๆ และเป็นผลมาจากการ

แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งมีผู้เขียนหรือผู้พูดเป็นผู้กำหนดความหมายของสิ่งต่าง ๆ ผ่านภาษา โดยความหมายที่สร้างขึ้นมาก็เพื่อเชื่อมโยงแนวความคิดเข้ากับระบบสัญลักษณ์ และให้เป็นที่รับรู้ร่วมกันของบุคคลในสังคม สุรเดช โชติอุดมพันธ์ [18] (หน้า 4-5) ได้สรุปว่าระบบการนำเสนอภาพแทนนั้นจะเกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ระดับการนำเสนอภาพแทนในใจ (Mental Representation) คือ ระดับของการตีความความจริงรอบตัวมนุษย์เพื่อให้เกิดความรู้หรือความคิดหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ และระดับการนำเสนอภาพแทนภายนอก คือ การสื่อความรู้ความคิดที่อยู่ภายในหัวสมองออกมาให้ผู้อื่นได้รับรู้ โดยระบบสัญลักษณ์หนึ่ง ๆ อย่างเช่นภาษา จะเห็นได้ว่าการนำเสนอภาพแทนนั้นมีขั้นตอนที่กลั่นกรอง “ความจริง” อย่างน้อยสองระดับ คือ การกลั่นกรองและจัดการเรียบเรียงความรู้ความคิดในหัวสมองมนุษย์ และการกลั่นกรองและจัดการเรียบเรียงภายนอกผ่านระบบสัญลักษณ์ของภาษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดกรอบการมองโลกของมนุษย์ ซึ่งข้อคิดในแง่ดังกล่าวนี้สามารถนำมาเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องวาทกรรม กล่าวคือ “ถ้าภาษาทำหน้าที่เปรียบเสมือนแว่นตาที่เราใช้มองโลกแล้ว แว่นตาดังกล่าวก็คงไม่ใช่แว่นตาใสธรรมดา หากแต่เป็นแว่นสายตาที่คอยปรับ จัดการ และควบคุมมุมมองของผู้ใช้ตามแต่กรอบวาทกรรมจะกำหนด” ดังนั้น กระบวนการนำเสนอภาพแทนในเชิงการ “สร้าง” ความหมาย (constructionist approach) ผ่านภาษา จึงมิได้เป็นกระบวนการที่โปร่งใสและถ่ายทอดอย่างตรงไปตรงมา หากแต่เป็นกระบวนการที่แอบแฝงการผลิตความหมายลงไปในการนำเสนอที่ให้ความสำคัญแก่ผู้เขียนเป็นอย่างมาก เพราะผู้เขียน คือ ผู้กำหนดกรอบและให้ความหมายกับสิ่งรอบข้างที่ไม่ได้มีความหมายในตัวเองตามกรอบวาทกรรมหนึ่ง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เขียน

ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาพแทน Representation เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาศัยการเลือกสรรองค์ความรู้จากสังคมและวัฒนธรรมรอบตัวของผู้สร้าง และผู้รับรู้ความหมายเหล่านั้น ซึ่งทำให้เกิดการรับรู้ร่วมกันของคนในสังคม โดยมีภาษาเป็นตัวกลางถ่ายทอดความหมาย อันเป็นการประกอบสร้างความหมายนี้ไม่ได้เป็นเครื่องยืนยันความจริงในสังคม หากแต่การนำเสนอความคิดเรื่องภาพแทนอาจเป็นสิ่งที่ช่วยให้มองเห็นภาพสังคมในเชิงลึกไม่ว่าจะเป็นค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกและอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ไหลวนอยู่ในสังคมได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังนั้น นอกจากวรรณกรรมจะถูกสร้างขึ้นมาเพียงเพื่อบอกเล่าภาพของสังคมแล้ว วรรณกรรมยังเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายความเป็นสังคมโดยมิได้คำนึงถึงกาลเวลาได้อีกด้วย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีการใช้ทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างของตัวละครผู้หญิงใน *แผ่นดินอื่น* และผลกระทบที่เกิดขึ้นในสังคม อันจะเป็นการทำให้ภาพแทนของตัวละครผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในรวมเรื่องสั้นนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งทฤษฎีนี้เป็นแขนงหนึ่งของทฤษฎีสตรีนิยม (Feminism) ที่ผนวกเอาแนวคิดสิ่งแวดล้อมนิยม (Environmentalism) และสตรีนิยม (Feminism) เข้าไว้ด้วยกันโดยทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศเห็นว่า ลัทธิปิตาธิปไตยนำไปสู่การกดขี่ครอบงำธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นเดียวกับการกดขี่ทางเพศกับการทำลายธรรมชาติและเปิดเผยให้เห็นเส้นแบ่งระหว่างการแบ่งแยกทางเพศ (Sexism) การควบคุมธรรมชาติ เชื้อชาติ การแยกชนิดสายพันธุ์ และลักษณะความไม่เท่าเทียมต่าง ๆ ในสังคม [19] กล่าวคือทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศให้ความสำคัญแก่ปัญหาของการไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงอันนำไปสู่การแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์เหนือธรรมชาติ เพื่อเปิดโอกาสได้เข้าไปถกฉวยประโยชน์จากธรรมชาติ ซึ่งการแบ่งแยกนี้จะทำให้ผู้หญิงถูกจำกัดอยู่ในปริมาณของธรรมชาติและทำให้ผู้ชายสามารถกระทำกับผู้หญิงได้เช่นเดียวกับธรรมชาติ และแนวคิดนี้ยังให้คุณค่าแก่ผู้หญิงและธรรมชาติในความเป็นหนึ่งเดียวกัน คือ สามารถสร้างให้กำเนิด ดูแล รักษา เอื้ออาทร และถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ชายเช่นเดียวกัน [20]

ผลการศึกษา

จากการศึกษาสามารถสรุปผลการศึกษาเป็น 2 ประเด็น คือ พื้นที่: ภาพแทนผู้หญิงกับดินแดนแห่งมาตุภูมิ และรัฐ: อำนาจที่เหนือกว่า และความล่มสลายของมาตุภูมิ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. พื้นที่: ภาพแทนผู้หญิงกับดินแดนแห่งมาตุภูมิ

ความน่าสนใจของตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” คือ ลักษณะของการประกอบสร้างผู้หญิงให้เป็นภาพแทนพื้นที่ของสังคมที่ปรากฏอยู่ในเรื่องสั้นตามแนวคิดดั้งเดิม คือ การเชื่อมโยงผู้หญิงกับธรรมชาติ ในทฤษฎีสตรีนิยมเชิงนิเวศ (Ecofeminism) เชื่อว่าผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติเห็นได้จากการเชื่อมโยงผู้หญิงกับพื้นที่ หรือ “แผ่นดิน” ในฐานะของ “พระแม่ธรณี” ซึ่งมาจากความคิดที่ว่ามนุษย์ได้รับอากาศ อาหาร น้ำ และปัจจัยในการดำรงชีวิตจากผืนโลกและธรรมชาติ เหมือนกับที่มนุษย์ได้รับการโอบอุ้มรักษาจากแม่ ด้วยเหตุนี้ ผู้หญิง โลก และธรรมชาติ

จึงมีความเชื่อมโยงกันเพราะมีความสามารถในการให้กำเนิดชีวิต [19] (หน้า 75) แต่แผ่นดินมิได้โอบอุ้มรักษาและให้กำเนิดเท่านั้น ในทางกายภาพแผ่นดินยังทำหน้าที่รองรับสรรพสิ่งบนโลกอีกด้วย

ดังนั้น ภาพแทนของผู้หญิงในรวมเรื่องสั้นชุดนี้จึงผูกติดกับความเป็นพื้นที่ไว้ อย่างแนบแน่น เพราะไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ที่เลวร้ายเพียงใดกับพื้นที่นั้น ตัวละครผู้หญิง ก็จะคงอยู่กับพื้นที่ ยังทำหน้าที่โอบอุ้มรักษาคนในพื้นที่ให้ปลอดภัยพร้อมทั้งรองรับ ชะตากรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น เช่น “น้ำตก” ที่นำเสนอผ่านเรื่องราวของ “หล่อน” นางรำโนราห์ที่ต้องแบกรับภาระหน้าที่ทุกอย่างภายในครอบครัว นั่นคือ การเลี้ยงดูลูกชาย ที่ยังเล็กและสามเณรผู้ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ด้วยภาระดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ “หล่อน” ผูกติดอยู่กับพื้นที่ของบ้าน เช่นเดียวกับ “บ้านเกิด” ที่แม้ว่าพื้นที่ของบ้านจะเต็มไปด้วย ความไม่ปลอดภัยที่เกิดจากการสู้รบระหว่าง “ทหารพราน” และ “ขบวนการคอมมิวนิสต์” “แม่” ได้ดูแลลูก ๆ ให้ปลอดภัยด้วยการส่งลูกชายทั้งสองออกจากพื้นที่ของบ้าน แต่ “แม่” กลับยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านราวกับ “แม่” ถูกจองจำอยู่ในบ้านเกิด “แม่พูดในทำนองว่า ชีวิตแม่ถูกสภาพให้ต้องอยู่กับบ้านตลอดไป” [12] (หน้า 91) รวมทั้ง “ปรียา” หญิงสาว ที่ชอกช้ำกับชะตากรรมที่โหดร้ายที่เกิดขึ้นในบ้านเกิดอย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ไม่ต่างอะไรกับ “เด็กสาว” ในเรื่องสั้น *บนถนนโคลีเซียม* ที่เชื่อว่าตนไม่สามารถออกไป จากพื้นที่ของถนนโคลีเซียมได้อย่าง “ผม” ก็เพราะว่าชีวิตของเธอนั้นอยู่กับพื้นที่ ที่เต็มไปด้วยคำสาปที่ “แม่เฒ่าเราะบูร์” ได้ร้ายไว้

“มีงเชื่อเรื่องแม่เฒ่าเราะบูร์ไหม?” เธอพูดติดหน้าผมด้วยน้ำเสียง ขวนขวาน “มีงเชื่อไหมที่เขาบอกว่าแแก่เป็นปีศาจ? อีแม่มนั่นที่ขย่ำร่ายมนต์ ให้ใคร ๆ ต่างเลวเหมือนมันไปหมด พวกมีงมีพระ แต่กูมีแม่มนต์!...” [12] (หน้า 40)

“แม่มาลี” “แพะในกุโบร์” ก็เป็นอีกหนึ่งตัวละครที่ผูกความทรงจำไว้กับพื้นที่ ดังเดิมจนมิอาจจะทำใจได้ เมื่อพื้นที่นั้นได้รับการเปลี่ยนแปลง “นางไม่อาจทำความเข้าใจ ได้กับความจำเป็นของโลกสมัยใหม่ ราวกับว่าโลกนี้ไร้กฎเกณฑ์ใด ๆ” [12] (หน้า 311-312) แต่ถึงอย่างไรในท้ายที่สุดนางก็ต้องทนรับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจาก ความเปลี่ยนแปลงทั้งหลายเหล่านั้นเกิดจาก “อานนท์” ผู้เป็นลูกชายของนางเอง ยังมี “อาบีนะ” ผู้ที่ต้องแบกรับชะตากรรมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเดียวดาย เพราะการเปลี่ยนแปลงทำให้นางต้องสูญเสียทั้งลูกและสามี และยิ่งไปกว่านั้นนางยังต้อง

สูญเสียชีวิตหรือ “กูโบร์” ของผู้เป็นสามีให้แก่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น
“จะมีก็แต่อาบีนะ...” ชายชราพูดต่อไปคล้ายรำพึง “ผมสงสารมัน
เหลือเกิน มันเพิ่งอยู่กับความเศร้าโศกมาไม่ถึงขวบปีทั้งก่อเข็มทั้งอัศจรรย์มหาน
คล้ายยังมีชีวิตอยู่ในหลุมนั้น อาบีนะถึงได้วนเวียนอยู่แต่ในกูโบร์” [12]
(หน้า 341)

“แม่” ใน “บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...” ก็เป็นอีกหนึ่งตัวละครผู้หญิงที่ต้องทนทุกข์
อยู่ในพื้นที่บ้านของตนเองอย่างเดียวดาย เพราะสามีของนางถูกจับกุมเนื่องจากฆ่า
พี่เขยเพื่อช่วยลูกสาวให้รอดพ้นจากการข่มขืน ทั้งยังสูญเสียลูกชายคนโตผู้พิการที่คิดสั้น
ฆ่าตัวตายเพียงเพราะท้อแท้ในชีวิต สูญเสียลูกชายคนกลางจากทำร้ายของลูกสาวคนเล็ก
ที่หวังจะปกป้องแม่จากพี่ชายที่กำลังจะทำร้ายแม่ ในท้ายที่สุดลูกสาวคนเล็กของนาง
ก็ถูกจับกุมเช่นเดียวกับสามีของนาง ส่งผลให้ “แม่” สูญเสียทุกอย่าง

นอกจากนี้ในรวมเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” ยังแสดงให้เห็นถึงการผูกติดระหว่างผู้หญิง
กับพื้นที่ โดยนำเสนอผ่านความตายที่เกิดขึ้นกับตัวละครผู้หญิง 3 เรื่อง อันได้แก่ “แม่มด
แห่งหุบเขา” “แมวแห่งบูเก๊ะกรือซอ” และ “ผีอยู่ในบ้าน” ทั้ง 3 เรื่องนี้ได้นำเสนอให้เห็น
ว่าการตายของผู้หญิงทั้งสาม อันได้แก่ “แม่เฒ่าหมา” “ฟารีดา” และ “เมียของผม”
ต่างก็เป็นการตายที่จบชีวิตลงในพื้นที่ของตนเอง “แม่เฒ่าหมา” จบชีวิตในบ้านของ
ตนเองที่จมหายไปกับกองเพลิง “ฟารีดา” จบชีวิตลงในบูเก๊ะกรือซอบ้านเกิดของตนเอง
จากการฆาตกรรมจากกองกำลังไม่ทราบฝ่ายอันสืบเนื่องมาจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่นเดียวกับ “เมียของผม” ที่จบชีวิตลงในบ้านที่เป็น
กรรมสิทธิ์ของเธอเองจากการที่สามีปลั้งมือฆ่าเธออย่างไม่ได้ตั้งใจ

จะเห็นว่าภาพแทนของผู้หญิงใน “แผ่นดินอื่น” มีลักษณะที่เชื่อมโยงอยู่กับ
ภาพพื้นที่ของสังคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าตัวละครผู้หญิงในรวมเรื่องชุดนี้เป็นภาพแทน
ของแผ่นดินอันเป็น “มาตุภูมิ” แผ่นดินดั้งเดิมแผ่นดินที่เป็นต้นกำเนิดของสรรพสิ่ง
 อีกทั้งยังเป็นเสมือน “แม่” ที่อุ้มชูดูแลคนในแผ่นดินให้รู้สึกปลอดภัย และข้อสังเกต
อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่าตัวละครผู้หญิงแสดงความบอบช้ำและความอ่อนแออันเป็น
ผลมาจากการรองรับการกระของผู้อื่นในสังคม ด้วยเหตุนี้ ภาพแทนของผู้หญิงในเรื่องสั้น
“แผ่นดินอื่น” จึงไม่เพียงแต่จะฉายภาพการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ของสังคมเท่านั้น และ
ยังสามารถแสดงผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนนั้นได้อีกด้วย

2. รัฐ: อำนาจที่เหนือกว่า และความล่มสลายของมาตุภูมิ

รวมเรื่องสั้นชุด *แผ่นดินอื่น* ได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของพื้นที่กับการประกอบสร้างภาพแทนของผู้หญิง ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกันอย่างแนบแน่นจนอาจกล่าวได้ว่าภาพของตัวละครผู้หญิงที่ได้รับการประกอบสร้างขึ้นเป็นเสมือนภาพของพื้นที่ หรือแผ่นดินอื่นเป็น “มาตุภูมิ” ด้วยเหตุที่ตัวละครผู้หญิงจึงมีความสัมพันธ์กับพื้นที่อย่างที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังนั้น ภาพชะตากรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวละครผู้หญิงย่อมเป็นชะตากรรมที่เกิดขึ้นกับพื้นที่นั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

เมื่อพิจารณางานเขียนชุดนี้อย่างละเอียดดู สันนิษฐานได้ว่า *แผ่นดินอื่น* เป็นงานเขียนที่มีเจตจำนงเพื่อนำเสนอผลกระทบของนโยบายต่าง ๆ จากภาครัฐที่เข้าสู่สังคม โดยกนกพงศ์ได้แสดงให้เห็นว่า นโยบายของภาครัฐเป็นสิ่งเลวร้ายที่นำความล่มสลายมาสู่ทุกส่วนของพื้นที่สังคม ทั้งเข้ามารุกราน ครอบงำ กอบโกยและทำลายความคิด ความเชื่อดั้งเดิมของสังคมที่แฝงมากับความเจริญที่ทางภาครัฐได้มอบให้ โดยผ่านการประกอบสร้างตัวละครผู้หญิงให้เผชิญชะตากรรมจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นผลมาจากนโยบายของภาครัฐ เช่น “บ้านเกิด” “แม่วแห่งบูเก๊ะกรือซอ” และ “แม่ตแห่งหุบเขา” เรื่องสั้นทั้งสามเรื่องได้แสดงให้เห็นถึงการรุกรานของภาครัฐในสังคมดั้งเดิมได้อย่างชัด จากการนำเสนอผ่านตัวละคร “ผู้ชาย” ที่เป็นเสมือนตัวแทนจากภาครัฐทำหน้าที่รุกรานเข้าไปสู่สังคมดั้งเดิม อันเป็นพื้นที่ของ “ผู้หญิง” และได้กอบโกยผลประโยชน์จากพื้นที่เหล่านั้น ในเรื่อง *บ้านเกิด* ได้แสดงให้เห็นว่าบทบาทของผู้หญิงผูกติดอยู่กับพื้นที่ดั้งเดิม คือ พื้นที่ของ “บ้าน” “พ่อแบ่งหน้าที่ให้ตัวเองไปดูแลสวนมะพร้าว และแบ่งหน้าที่ให้แม่อยู่ในครัว” โดยมี “ปรียา” เป็นลูกมือคอยช่วยอยู่เสมอ และการเข้ามาของอำนาจรัฐในเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้นำเสนอภาพของ “ทหารพราน” อย่าง “น้ำชัย” ที่แฝงตัวเข้ามาปราบปรามขบวนการคอมมิวนิสต์ที่ผู้เป็น “พ่อ” และ “พี่ชาย” ของบ้านร่วมขบวนการอยู่ด้วย การเข้ามาของ “น้ำชัย” ได้เข้ามารุกรานและกอบโกยทรัพยากรผ่านการครอบครอง “ปรียา” ดังช่วงหนึ่งที่กล่าวว่า “มีคนพูดให้ฉันได้ยินว่า เธอมีอะไรกับน้ำชัย” และได้นำความสูญเสียมาสู่ “แม่” ที่ต้องสูญเสียสามีให้กับทหารที่เข้ามาปราบปรามคอมมิวนิสต์ และผลึกลูกชายทั้งสองคนให้ออกจากพื้นที่บ้านเกิด ไปสู่สถานที่แห่งใหม่ที่ห่างไกลจากความขัดแย้ง

เช่นเดียวกับ “แม่วแห่งบูเก๊ะกรือซอ” ที่แสดงให้เห็นการสร้างอำนาจความชอบธรรมเพื่อเป็นข้ออ้างในการรุกรานพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่าน “ผู้ชาย” กลุ่ม

“ทหารไทย” ที่เข้าไปประจำการเพื่อรักษาความสงบให้แก่พื้นที่ และมี “ฟารีดา” ครูสาวแห่งบูเก๊ะกรือซอ ที่กลุ่มของทหารไทยต้องคุ้มครองเช่นเดียวกับพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นว่า แท้จริงแล้วการคุ้มครองที่รัฐใช้เป็นข้ออ้างในการส่งทหารเข้าไปก็เพื่อจะกอบโกยผลประโยชน์ในพื้นที่ โดยนำเสนอผ่านความตายของ “ฟารีดา” ที่นอกจากตกเป็นเหยื่อในความไม่สงบแล้ว การตายของเธอในครั้งนี่ยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือของภาครัฐที่ทำให้มี “การผลักดันให้เส้นทางเพื่อความมั่นคงสายสุกรี-เบตง” เกิดขึ้น อันเป็นหนึ่งในเส้นทางสี่สปีดสายที่ภาครัฐพยายามตัดผ่านเขตอุทยานอีกด้วย

นอกจากสงครามความขัดแย้งในการแย่งชิงพื้นที่แล้ว *แผ่นดินอื่น* ยังเสนอให้เห็นว่านโยบายจากทางภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายการพัฒนาที่นำความเจริญมาสู่สังคมชนบททั้งการเข้ามาของทั้งไฟฟ้า ถนน ล้วนเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่รัฐใช้เป็นข้ออ้างอันชอบธรรมในการรุกรานพื้นที่ของชนบท ดังที่แสดงผ่านเรื่องสั้น “แม่มดแห่งหุบเขา” การรุกรานพื้นที่ของชนบทในเรื่องนี้ได้นำเสนอผ่านตัวละครผู้ชายที่มาพร้อมกับความเจริญของภาครัฐที่และระบบทุนนิยม ผ่านตัวแทนของนายทุนที่เข้ามา กอบโกยทรัพยากรของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นชายเผาฝิ่นอย่าง “ผม” และ “มัด” ชายขักรถบรรทุก ตักดินลูกรัง หรือชายที่บรรทุกไม้ตะเคียนหินออกจากหมู่บ้าน ภาพของตัวละครผู้ชายเหล่านี้ถูกนำเสนอให้เป็นผู้ที่ย่ำยีความศรัทธาหรือความเชื่อดั้งเดิมของพื้นที่ โดยนำเสนอผ่านภาพของตัวละคร “นางพราย” และ “แม่เฒ่าหมา” ที่ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาของตัวละครผู้ชายครั้งนี้อย่างเหตุการณ์ที่ปรากฏในช่วงต้นและตอนท้ายของเรื่อง ที่บรรยายภาพของ “นางพราย” หญิงสาวที่เคยเต็มไปด้วยปาฏิหาริย์เป็นนางฟ้าบนสวรรค์กลับต้องประสบกับชะตากรรมอันเลวร้ายเมื่อต้นตะเคียนหินถูกโค่นลงจากเหล่านายทุนเพื่อจัดสรรพื้นที่ปลูกยางพารา

“รถบรรทุกซุงโครงสี่เหลี่ยมซึ่งห้อยตะปิงมาอย่างบ้าคลั่ง ข้างบนนั้นนางพรายตะเคียนนั่งร้องไห้กระซิก ร่างกระตอนตามจิ้งหะวะกระแทกกระทั้นมือออกบ่อไปที่เราพบนางพรายตัวน้อย ๆ เหล่านี้พลัดตกอยู่ในคูข้างทาง ไม่มีใครรู้หรือว่าจะมีวิธีจัดการกับพวกเธออย่างไร นอกจากปล่อยให้หิวโหยและไร้ที่ฟักฝังอยู่เยี่ยงนั้น” [12] (หน้า 261)

“ก่อนถึงเขตหมู่บ้าน เราเห็นหลังนางพรายตะเคียนซึ่งซักแถวกลับสู่ป่าลึกอยู่ไ้ ๆ

ผมกับมัดดอกวิ่งแข่งกันเพื่อไล่จับนางพรายน้อย ๆ ให้ได้สักตัวหนึ่ง!”

[12] (หน้า 292)

ไม่เพียงแต่ “นางพราย” เท่านั้นที่ต้องประสบชะตากรรมการสูญเสียที่อยู่อาศัยและความศรัทธาให้แก่ระบบทุนนิยมที่เข้ามาพร้อมความเจริญตามนโยบายของภาครัฐ “แม่เฒ่าหมา” หญิงชราที่เป็นเสมือนศูนย์รวมความศรัทธาของคนในหมู่บ้านกลับสูญเสียที่อยู่อาศัย เมื่อ “ผู้ใหญ่บ้าน” อ้างสิทธิ์เหนือผืนดินอันเป็นบ้านของ “แม่เฒ่าหมา” มากกว่ายี่สิบปีเพื่อให้พวกรับเหมาสร้างทางเข้ามาขุดลูกรังเพื่อแลกกับเงิน “ออกจะประหลาดไม่น้อยที่คนเช่นผู้ใหญ่บ้านกล้าขูดศรัทธาและความเชื่อดั้งเดิมของพวกเขาทิ้งเพื่อแลกกับเงินเพียงไม่กี่หมื่นบาท” [12] (หน้า 271) อีกทั้ง “แม่เฒ่าหมา” ยังสูญเสียศรัทธาจากคนในหมู่บ้านเมื่อความเจริญได้ผ่านเข้ามาอย่าง “มัด” ได้กล่าวว่า

“จะมีศาสนาองค์ใดถือกำเนิดขึ้นมาได้อีก หลังจากที่คนเราคิดค้นแสงไฟฟ้าขึ้นมาขับไล่ความมืดออกไปได้... พวกพอมดหมอมืออย่างแม่เฒ่าหมาก็กำลังประสบภัยจากแสงไฟประดิษฐ์นี้อยู่เช่นกัน แม้มันยังไม่มาส่องสว่างอยู่ในหมู่บ้านข้างล่าง แต่แทบทุกคนในหมู่บ้านก็เคยผ่านช่องเขาออกไปพบเห็นมันมา ข้ามีหลายคนเคยไปไกลถึงในเมืองซึ่งกลางคืนสูญหาย แม่เฒ่าหมาจึงถูกล่อยให้โดดเดี่ยวอยู่ในบ้านบนแห่งดินของแก” [12] (หน้า 279)

นอกจากนโยบายของภาครัฐจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการเปิดโอกาสให้รัฐเข้ามารุกล้ำพื้นที่ชนบทได้อย่างชอบธรรมแล้ว รัฐยังเข้าครอบงำวิถีชีวิตของคนชนบทให้มีความคิดแปลกแยกไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมของตน และหันหน้าเข้าสู่ระบบทุนนิยมจนหลงลืมคุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดย กนกพงศ์ ได้นำผลกระทบอันเลวร้ายจากระบบทุนนิยมผ่านตัวละครผู้หญิงที่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบทุนนิยม เช่น “ฉิ่ง” ใน “บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น...” เด็บโตขึ้นมาในสังคมของที่การศึกษาทำให้เชื่อว่า “เงิน” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีความสุขในชีวิต

“พ่ออาจไม่เข้าใจฉิ่งจะลองเล่าให้พ่อฟัง... เขาสอนให้ฉิ่งคาดหวังถึงอนาคตดี ๆ ไล่พ่อ เขาย้ำอยู่แบบนี้ทุกวัน- ตั้งใจเรียน ทำคะแนนสูง ๆ จะได้สอบแข่งขันเข้าทำงานในตำแหน่งเงินเดือนสูง ๆ นั่นถือเป็นการประสบผลสำเร็จในชีวิตใช่ไหมพ่อ?—เงินเดือนสูง ๆ จะได้มีบ้านมีรถ มีความสะดวกสบาย นั่นคือความสุขในชีวิตใช่ไหมพ่อ? ชีวิตบรรลุแล้ว

ไขใหม่พอ? แต่- มีคนเป็นเป็นแสนล้านกำลังวิ่งแข่งกันชิงเอาความสุข
ที่ว่ำนั้น บางทีเราก็นึกกลางแคลงว่าวิทยาลัยกำลังหลอกเรา” [12]
(หน้า 165)

เช่นเดียวกับเรื่อง “ผิวยูในบ้าน” ตัวละคร “เมียของผม” ที่เกิดการบริโภคนิยม
เกินความจำเป็นเนื่องจากระบบเศรษฐกิจเปิดโอกาสให้คนเข้าถึง “เงิน” อย่างง่ายได้
และมองว่า “เงิน” เป็นสิ่งสำคัญที่สามารถสร้างความสะดวกสบายให้แก่ชีวิต จนหลงลืม
ฐานะและคุณค่าในตัวเอง

“รายจ่ายประจำวันของเธอปาเข้าไปนี้แหละครับ- เดือนหนึ่ง
เกือบ ๆ ห้าพัน ไม่เหลือเหมือนกันละครับ ยิ่งตอนหลังนี้เธอไปผ่อน
เครื่องใช้ข้าวของมาอีก เลยยิ่งแย่งกันใหญ่...แต่ก่อนเคยปูพุกเอาบนพื้น
ก็กลายเป็นขนเตียงเข้ามาตั้ง ขนแอร์เข้ามาติด เพื่อแขกไปใครมาก็เลย
ซื้อโซฟา ซื้อชุดรับแขกมาวางไว้ ฮะ...ทั้งที่ชั้วนาตาปีผมไม่เห็นว่ามีใครมัน
จะไปจะมาสักเท่าไร” [12] (หน้า 230-231)

“น้ำตก” ก็เป็นอีกหนึ่งเรื่องที่น่าเสนอให้เห็นว่าวัฒนธรรมและศิลปะดั้งเดิมอย่าง
โนราที่กำลังตกอยู่ในสถานะของสินค้าที่สามารถหาซื้อได้ทุกเวลาเพียงแคมี “เงิน” เป็น
สิ่งแลกเปลี่ยน โดยเสนอผ่านภาพของ “หล่อน” นางรำโนราที่ตีราคาตัวเพียงคืนละ
ห้าร้อยเพื่อแลกเปลี่ยนกับการรำโนราที่ถูกลดคุณค่าลงเป็นอาชีพ มีใช้ศิลปะชั้นสูงที่ต้อง
สืบทอดผ่านสายเลือดอีกต่อไป

หล่อนบอกว่าตัวเองโชคดีที่ฝึกรำโนราในแบบดั้งเดิม “ทุกวันนี้คน
เขานิยมดูแบบโบราณ” หล่อนใช้คำว่า ‘นิยม’ ขณะผมเรียกว่า ‘การหวน
หาอดีต’ “เดี๋ยวนี้หากไม่ได้คืนละห้าร้อย พี่ไม่รับหรอก” หล่อนบอก
ความรู้สึกดี ๆ ของผมลดลงไป [12] (หน้า 383)

หล่อนไม่ได้เป็นศิลปินซึ่งมีคนรักใคร่เช่นตาของผม หรืออาจเป็น
เพราะยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป หล่อนจึงเป็นได้แค่ นางรำ หาได้มีคุณค่า
เหลือเลิศใด ๆ ไม่ สายเลือดโนราซึ่งถ่ายทอดมาสู่ร่างหล่อนอาจดำรงค่าอยู่ใน
ราคาซื้อขาย ผู้คนซึ่งในสำนึกเกิดถวิลหาอดีต เมื่อจับจ่ายเงินทองซื้อหา
มันแล้วก็ไม่ดีใจสงสัยใด ๆ อีก หล่อนก็คงรู้สึกทำนองเดียวกัน [12]
(หน้า 383-384)

จึงไม่ต่างกับ “แพะในกุโบร์” ที่นำเสนอผ่านภาพของ “นัสนีน” เด็กสาวมุสลิม ที่ยอมละทิ้งความดีงามของศาสนา และหันหน้าสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่พาตนเองไปสู่จุดต่ำสุดของชีวิตในท้ายที่สุด

“นัสนีน- บุตรสาว; เปลี่ยนปาเต๊ะมาเป็นกระโปรงสั้น เข้าชุดกับ เชิ้ตแขนสั้นผ้าซีฟอง ปลดผ้าคลุมศีรษะออกเพื่ออวดทรงผมแบบสมัยใหม่ ปัดอายชาโดว์ขับดวงตาให้ยังคงเข้ม ยืนยิ้มต้อนรับลูกค้าแผนกเครื่องสำอาง ตั้งแต่สี่โมงเช้าถึงสามทุ่ม แล้วไปนานอาบีนะก็ต้องสูญเสียบุตรสาวให้ เมืองใหญ่ไปอีกคน” [12] (หน้า 298)

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนโยบายของภาครัฐที่ปรากฏใน *แผ่นดินอื่น* ได้ส่งผลกระทบต่อต่าง ๆ ในทุกส่วนของพื้นที่ โดยแสดงผ่านภาพแทนของตัวละครผู้หญิงที่ทำหน้าที่อันเปรียบเสมือน “แผ่นดิน” ที่รองรับการกระทำต่างของผู้คนมากมายๆ อย่างไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ กนกพงศ์ได้แสดงให้เห็นว่านโยบายจากภาครัฐที่เข้ามาสู่พื้นที่ได้นำความบอบช้ำ และความล่มสลายมาสู่ “แผ่นดิน” อันเป็นพื้นที่ดั้งเดิมที่เต็มไปด้วยความสงบสุขและความดีงามของวัฒนธรรม ด้วยการรุกราน ครอบงำ และเข้าบีบบังคับ เช่นเดียวกับ “ผู้ชาย” ทำร้าย “ผู้หญิง” ดังนั้น พื้นที่ดั้งเดิมอันเป็นต้นกำเนิดของความดีงามหรือ “มาตุภูมิ” ย่อมต้องพ่ายแพ้ให้แก่อำนาจรัฐที่รุกรานเข้ามาในท้ายที่สุด

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาทั้งหมดจึงสรุปได้ว่า รวมถึงเรื่องสั้นชุด *แผ่นดินอื่น* ถือได้ว่าเป็นผลงานที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมอันเกิดจากนโยบายของภาครัฐได้อย่างแท้จริง แต่สิ่งที่ลึกซึ้งและทรงพลังมากกว่านั้น คือ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลง กนกพงศ์ได้นำเสนอผ่านการประกอบสร้างตัวละครผู้หญิง ด้วยการหยิบยกความเชื่อในสังคมที่มองว่า ผู้หญิงมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติในลักษณะของพื้นที่หรือแผ่นดินอันเป็น “มาตุภูมิ” และหยิบเอาความอ่อนแออันเป็นลักษณะที่สังคมเชื่อว่าเป็นลักษณะของผู้หญิง มาประกอบสร้างเป็นภาพแทนตัวละครผู้หญิง เพื่อใช้เป็นภาพแทนของพื้นที่ของสังคมที่อ่อนแอ และกำลังจะล่มสลายไป เพราะต้องจำนนต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากเกิดจากอำนาจของภาครัฐอย่างที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้ โดยแสดงให้เห็นผ่าน “อำนาจปีศาจปีศาจ” ที่ปรากฏผ่านตัวละครชายที่กระทำความรุนแรงต่อตัวละครผู้หญิง ความสัมพันธ์นี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นอำนาจ

ของปีตาธิปไตยที่มีอำนาจเหนือ “ความหญิง” แล้ว ยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ กล่าวคือ การเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับมาตุภูมิ หรือแผ่นดิน เป็นการ ใช้สัญลักษณ์ผู้หญิงแทนธรรมชาติ ที่มีนัยยะแสดงให้เห็นถึงการถูกรุกราน ครอบครอง หรือ ทำลายจากผู้ชาย เช่นเดียวกับการที่มนุษย์ทำลายธรรมชาติ ดังนั้น นโยบายต่าง ๆ จาก อำนาจรัฐที่เข้ามาสู่พื้นที่จึงเป็นเสมือนอำนาจปีตาธิปไตย หรือมนุษย์ ที่มีความชอบธรรม ในการรุกราน ครอบครอง ตักตวงผลประโยชน์ ต่อสิ่งที่ถูกมองว่าด้อยกว่าไม่ว่าจะเป็น ผู้หญิง ธรรมชาติ หรือพื้นที่ชนบท จนไม่หลงเหลือคุณค่าใด

ท้ายที่สุดเมื่อ *แผ่นดิน* ได้รับความบอบช้ำ และไร้ซึ่งคุณค่า “แผ่นดิน” ย่อมถูก ผลักไปสู่ “ความเป็นอื่น” ที่ผู้คนไม่จำเป็นต้องเห็นคุณค่าหรือคุณงามความดีอีกต่อไป “แผ่นดิน” จึงถูกทอดทิ้งให้อยู่กับความเดียวดาย และแบกรับชะตากรรมทั้งหมดไว้ เช่นเดียวกับตัวละครผู้หญิงในเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” ที่ในตอนท้ายของเรื่องมักถูกทอดทิ้ง ให้อยู่กับชะตากรรมอันเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับสังคม

เอกสารอ้างอิง

- [1] เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). **ความซับซ้อนของการเล่าเรื่อง: ลักษณะหลังสมัยใหม่** **ในบันเทิงคดีร่วมสมัยของไทย**. ดุษฎีนิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [2] เกศวรางค์ นิลवास. (2552). **การวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัยแนวสังคมนิยม** **มหัตจรรย์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- [3] ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2559). **สังคมนิยมมหัตจรรย์ ในงานของกาเบรียลาการ์เซีย** **มาร์เกซ โทมัสมอร์ริสัน และวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพฯ : อ่าน.
- [4] เซอิจิ อุโตะ. (2558). “อุปลักษณ์แห่งภาพหลอนในเรื่องสั้น “น้ำตก” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์”, **มนุษยศาสตร์**. 22(1), 1-19.
- [5] สุนิภา ไกรนรา. (2542). **การนำปัญหาสังคมและศีลนท้อมถิ่นภาคใต้มาใช้ในการ** **แต่งเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์**. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- [6] อดิธาธน์ โกศลสารสินธุ์. (2546). **เรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์: การศึกษา** **เรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- [7] นิธิดา งามเอก. (2547). **ภาพสะท้อนผลกระทบทางเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตของจังหวัดภาคใต้ในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์**. สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [8] ศรีณีย์ ทองคำ. (2548). **วิเคราะห์ปัญหาภาคใต้ ศึกษาผ่านวรรณกรรม “แผ่นดินอื่น” ของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- [9] อินทรภรณ์ สุนทรวัฒน์. (2541). **ฉากในเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- [10] รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และคณะ. (2547). **25 ปีซีไรต์ รวมบทวิจารณ์คัดสรร**. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- [11] กอแก้ว ปฐมปัทม. (2541). “แม่มดแห่งหุบเขา : เมจิคคัล เรียลลิสม์แบบไทย ๆ เมื่อยุคสมัยผันเปลี่ยนเราจะไปทางไหน?”, ใน ดิเรก นนทชิต. (บรรณาธิการ). **แม่มดแห่งหุบเขา**. 53-71. ปทุมธานี : นาคกร.
- [12] กนกพงศ์ สงสมพันธุ์. (2555). **แผ่นดินอื่น** (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ : นาคกร.
- [13] ตรีศิลป์ บุญขจร. (2547). **นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- [14] ธัญญา สังขพันธานนท์. (2550). **วิกฤติโลกาภิวัตน์ในสังคมไทย มองผ่านรวมเรื่องสั้น “แผ่นดินอื่น” (1)**. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2559, จาก <http://www.midnightuniv.org/midnightt2544/000999675.html>.
- [15] เสนาะ เจริญพร. (2548). **ผู้หญิงกับสังคม ในวรรณกรรมไทยยุคทอง**. กรุงเทพฯ : มติชน.
- [16] เสาวณิต จุลวงศ์. (2556). “วงวรรณกรรมไทยในกระแสหลังสมัยใหม่ (ตอนที่1)”, **สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์**. 19(4), 3-35.
- [17] Stuart Hall. (1997). **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices**. London: Sage.
- [18] สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2551). “บทบรรณาธิการ”, **วารสารอักษรศาสตร์**. 37(1), 1-15.

- [19] ฉัญญา สังขพันธานนท์. (2556). ผู้หญิงยิ่งเรื่อย: ผู้หญิง ธรรมชาติ อำนาจ และ วัฒนธรรมกำหนดสตรีนิยมเชิงนิเวศในวรรณคดีไทย (Ecofeminsm in Thai Literature). กรุงเทพฯ : นาคกร.
- [20] ไชยรัตน์ เจริญสินโอสถ. (2542). วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ เอกลักษณะ และความเป็นอื่น. กรุงเทพฯ: พิมพ์วิภาษา.